

Türk milliyetçiliği ve Anadoluçuluk arasındaki ilişkiyi yeniden değerlendirmek: Remzi Oğuz Arık'ın perspektifi

Alper Kasımoğlu¹ 

¹ Yalova Üniversitesi, Termal SHMYO Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Yalova, Türkiye

ÖZET

Anadoluçuluk, Türk ulusal kimliği bağlamında Anadolu coğrafyasını merkez alarak, XX. yüzyılın başlarında Türk milliyetçiliğine ve özelinde Türkçülük düşüncesine bir eleştiri ve yorum olarak ortaya çıkmış bir fikir hareketidir. XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı'nın dağılmasını engellemek ve imparatorluğun çok uluslu yapısına karşı bir çözüm önerisi sunmak amacıyla benimsenen düşüncelerden biri de Türk milliyetçiliği/Türkçülüktür. Anadoluçuluk düşüncesi, Anadolu coğrafyasının tarihi ve kültürel zenginliği bağlamında Türk kimliğini açıklayan bir akımdır. Zengin yerel ve ulusal bir mirasa sahip olan Anadolu coğrafyası Türk milli kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Remzi Oğuz Arık'ın bakış açısından Anadoluçuluk ve Türk milliyetçiliği ideolojileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; Arık'ın eserleri ve söylemleri içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Anadoluçuluk hareketinin önemli isimlerden olan Arık yaptığı çalışmalarda ve ortaya koyduğu eserlerde, kendine has üslubu ve bakış açısı ile Anadoluçuluk akımı ile Türk milliyetçiliği hareketinin birbirini nasıl etkilediği görülmektedir. Türk kimliğinin sahip olduğu unsurları Anadolu coğrafyasının tarihi ve kültürel zenginliği ile açıklayan Anadoluçuluk düşüncesinin Türk milliyetçiliği hareketi içindeki yeri ve önemi bağlamında bu iki düşünce akımının tarihi ve kültürel olguları noktasında analiz etmeye amaçlayan çalışma, Türk kimliğinin ve milliyetçiliğinin tarihsel temellerini daha iyi anlama noktasında önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

Anadoluçuluk, Türk milliyetçiliği, Remzi Oğuz Arık.

Reassessing the relationship between Turkish nationalism and Anatolianism: Remzi Oğuz Arık's perspective

ABSTRACT

Anatolianism is an intellectual movement that emerged at the beginning of the twentieth century as a criticism and interpretation of Turkish nationalism and Turkism, in particular, centered on Anatolian geography in the context of Turkish national identity. Turkish nationalism/Turkism was one of the ideas adopted at the end of the 19th century to prevent the disintegration of the Ottoman Empire and to offer a solution to the multinational structure of the empire. Anatolianism is a movement that explains Turkish identity in the context of the historical and cultural richness of Anatolia. Anatolian geography, which has a rich local and national heritage, has played an important role in shaping Turkish national identity. This study aims to evaluate the relationship between the ideologies of Anatolianism and Turkish nationalism from the perspective of Remzi Oğuz Arık. The qualitative research method was used in the study; Arık's works and discourses were analyzed through content analysis. Arık, who is one of the important figures of the Anatolianism movement, shows how the Anatolianism movement and the Turkish nationalism movement affect each other with his unique style and perspective in his studies and works. The study aims to analyze the historical and cultural phenomena of these two currents of thought in the context of the place and importance of Anatolianism, which explains the elements of Turkish identity with the historical and cultural richness of Anatolian geography within the context of the Turkish nationalism movement,

Atrf: Kasımoğlu, A. (2024). Türk Milliyetçiliği ve Anadoluçuluk Arasındaki İlişkiyi Yeniden Değerlendirmek: Remzi Oğuz Arık'ın Perspektifi: *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 1682-1694. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1528775>

aims to make an important contribution to a better understanding of the historical foundations of Turkish identity and nationalism.

KEYWORDS

Anatolianism, Turkish nationalism, Remzi Oğuz Arık.

Giriş

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde etkin olan ve Türk milliyetçiliğine farklı bir bakış açısı sunan ve derinlik kazandıran Anadoluçuluk düşüncesi, Türk milli kimliğinin temellerinin Anadolu coğrafyası, tarihi ve kültüründen başka yerde aranmaması gerektiğini savunan, yerel değerleri de önemseyen bir ulus-devlet kimliği oluşturmayı hedefleyen bir yaklaşım sunar. Anadoluçuluk yaklaşımı Türk kimliğinin inşasında tarihsel ve kültürel mirasın önemini vurgularken aynı zamanda batı etkisine karşı, yerli bir duruş sergileme çabasıdır. Bu bağlamda Anadoluçuluk hareketinin Türk milliyetçiliğinin kilometre taşlarında önemli rol oynadığı iddia edilebilir haldedir.

Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi diğer ideolojik akımlara bir tepki (alternatif) olarak ortaya çıkan Anadoluçuluk, milli kimliğin tanımında Anadolu coğrafyasını ve bu coğrafyanın kültürel mirasını temel alır. Bu düşüncenin şekillenmesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan toplumsal ve siyasi çalkantılar etkili olmuş ve ulusal kimliğin köklerini Anadolu'nun tarihsel ve kültürel mirasında arayan bir fikir hareketi olarak kendini göstermiştir. Anadoluçuluk düşüncesi, Anadolu'nun tarihsel ve kültürel birikimini ön plana çıkartarak, özellikle Cumhuriyet'in kuruluş felsefesinde ve yeni Türk devletinin inşasında nispeten etkili olmuştur.

Türkiye'nin modernleşme sürecinin önemli ideolojik akımları olarak Anadoluçuluk ve Türk milliyetçiliği düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Türk ulusal kimliğin inşasında farklı bakış açıları ve yaklaşımlar bulunmakla birlikte her iki akımda etkili olmuştur. Anadoluçuluk düşüncesi, Türk milliyetçiliği kapsamında değerlendirilmekle birlikte Türk milliyetçiliğine göre daha yerel bir anlayışla Anadolu coğrafyasını merkeze alır. Bu noktada, Anadoluçuluk ve Türk milliyetçiliği arasındaki ilişki, bu iki ideolojinin bağlamları göz önüne alındığında derinlemesine incelemeyi hak eder. Bilhassa tarih, vatan, ulus, kimlik gibi kavramlara bakmak gereklidir. Bu açıdan Remzi Oğuz Arık'ın değerlendirmeleri Anadoluçuluk hareketinin Türk milliyetçiliği içerisindeki yerini ve önemini işaret edicidir. Arık'ın fikirleri, Anadoluçuluk ve Türk milliyetçiliğinin birbirini nasıl etkilediğini ve bu iki ideolojinin nasıl bir arada var olabileceğini ortaya koyan teorik çalışmalar barındırmaktadır.

Remzi Oğuz Arık'ın milliyetçi Anadoluçu yorumu, coğrafi ölçünün tarihi ve kültürel farklılaşma yaratımı savına dayanır. Arık açısından bu farklılaşma, müşterek soylu halkları coğrafya nazarında ya aynı milletten kabul eder yahut ayırır. Dolayısıyla burada millet olmak için bir toprak üzerinde egemen, ortak tarihi ve kültürel maziye sahip olunması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Söylem teritoryal ve ulus merkezlidir. Bu bakış açısı, Anadoluçuluk düşüncesinin Türk milliyetçiliği içindeki konumunu ve diğer ideolojilerden farkını belirginleştirmektedir.

Türk milliyetçiliği ve Anadoluçuluk kavramları: Tanımlar ve kökenleri

Türk milliyetçiliği kavramı: Tarihçe ve ana unsurlar

Genelde modern bir vakıa olarak değerlendirilen milliyetçilik olgusunun, kökeni ve gelişim evresi üzerine değişik kuramlar bulmakla birlikte modern/modernist milliyetçiliğin ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasında 1789 Fransız Devrimi önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Fransız Devrimiyle birlikte feodal bağlar gerilemiş ve ulus devlet modelinin yükselişi başlamıştır. Milliyetçilik alan yazınında millet ve milliyetçilik kavramlarının tarihsel olarak değişik biçimlerde tanımlandığı görülür. İlkçi (primordialist)¹ kuramcılar milliyetçiliğin tarihin eski dönemlerinden

¹ İlkçi (primordialist) kuramcılar, etnik kimliklerin ve milletlerin doğal ve tarihsel olarak yerleşik olduğunu, yani toplumsal ve tarihsel süreçlerle değiştirilemeyeceğini iddia ederler. Bu kuramcılar, kimliklerin insan toplumlarının temel yapı taşlarını oluşturduğunu ve bu

beri var olduğunu ve etnik kimliğe dayandığını savunurken modernist kuramcılar milliyetçiliği sanayileşme ve modernleşme süreçlerinin bir ürünü olarak ifade etmektedir (Anderson, 2006; Gellner, 2008; Geertz, 2010).

Türk milliyetçiliği siyasal manada Osmanlının son dönemlerinde, imparatorluğun dağılma süreci ve batı karşısındaki zayıflığına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru İmparatorluğun parçalanmasını engellemek için verilen çabaların içerisinde Türk kimliğini, kültürünü ve dilini muhafaza etmeye yönelik milliyetçi bir anlayış en baskın olanıdır (Ülken, 1976, s. 23-24; Zürcher, 2004, s. 158-160). Bu dönemde Namık Kemal, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Ziya Gökalp gibi milliyetçi münevverlerin çalışmaları Türk milliyetçiliğinin kuramsal temellerini oluşturmuştur (Uzer, 2016, s. 72-73). Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset çalışmasında ve Gökalp'in Türkçülük ve Turancılık kavramları temelinde ortaya koyduğu eserlerde Türk milletinin etnik ve kültürel bütünlüğüne yaptığı vurgular, bu birliği fikri manada desteklemeyi amaçlamıştır (Gökalp, 2015; Akçura, 2019).

Yusuf Akçura, Türk milliyetçiliğinin erken dönemdeki en önemli teorisyenlerinden birisidir. XX. yüzyılın başında yayımlanan "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı eserinde, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarının birbiriyle ilişkilerini ve bağlantılarını ortaya koymuş ve bunlar arasında Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak ve güçlü kılmak için en uygun siyasi yolun Türkçülük olduğunu savunmuştur. Akçura'ya (2019, s. 25-27) göre Türkçülük, milletin etnik ve kültürel bütünlüğünü muhafaza ederek milli birliği ve gücü artıracaktır. Yine Akçura (1918, s. 45-47) Türk milletinin çağdaşlaşma sürecinde batı uygarlığının müspet yönlerini benimseyerek ilerlemesi gerektiğini vurgulamıştır. Akçura'nın fikirleri Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında ve Cumhuriyetin kuruluş döneminde önemli bir tesir oluşturmuş ve Türk milliyetçiliğinin kuramsal zeminini meydana getirmiştir. Akçura açısından Türk milletinin kendi kültürel ve tarihsel değerlerini koruyarak modernleşeceği bir süreç, milletin güçlenmesine ve birliğinin pekişmesine katkı sağlayacaktır ve ona göre Türkçülük yalnızca etnik bir kimlik değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi bir kimliktir (Heyd, 1950, s. 126).

Türkçülük düşüncesinin önemli kalemlerinden Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin üç ana ögesi olduğunu ifade eder. Bunlar: kültürel miras, tarih ve dildir. Kültürel miras, Türk milletinin geçmişteki başarılarını ve değerlerini barındırır; dil, milli birliğin, bütünlüğün ve kimliğin muhafazasında temel bir görev üstlenir; tarih ise milletin müşterek mazisini ve geleceğe yönelik amaçlarını ortaya koyar. Türk milliyetçiliği, bu unsurların muhafazası ve geliştirilmesiyle birlikte milletin birliğini ve gücünü artırmayı hedefler (Heyd, 1950, s. 124; Parla, 1985, s. 91; Gökalp, 2015).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk milliyetçiliği fikrinin devlet ideolojisi haline geldiği ve laiklik, çağdaşlaşma ve batılılaşma ekseninde şekillendiği görülmektedir (Uzer, 2016, s. 45). Bu süreçte dil ve kültür alanında hayata geçirilen inkılaplarla Türk milliyetçiliği desteklenirken milli kimliğin güç kazanması için farklı politikalar hayata geçirilmiştir. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurulmasındaki maksat Milli kimliğin ve kültürel mirasın muhafazası ve geliştirilmesi olup, süreç içerisinde ve bu kurumlar önemli rol oynamıştır (Yesevi, 2012, s. 80; Altındağ, 2016, s. 59).

Cumhuriyet döneminde Türk milliyetçiliği zamanla çeşitli evrelerden geçerek farklı ideolojik yaklaşımlardan etkilenmiştir (Yesevi, 2012, s. 83; Altındağ, 2016, s. 57). Bora'nın (2017, s. 45) ifadesiyle ilk başlarda Osmanlı'nın çok uluslu yapısından miras kalan kimlik arayışı, giderek homojen bir ulus-devlet yaratma amacına dönüşmüştür. Milli kimliğin tanımlanması ve muhafazası konusundaki bu uğraşlar da Türk milliyetçiliğinin ana hatlarını belirlemiştir. Ulusal kimlik arayışı giderek çağdaşlaşma ve kalkınma amaçlarıyla birleşerek devlet politikalarının merkezine yerleşmiştir.

kimliklerin genellikle dil, kültür, din ve soy gibi faktörlerle belirginleştiğini ileri sürerler. İlkçi anlayışta, milletler ve etnik gruplar, tarih boyunca devamlılık arz eden ve bireylerin doğdukları andan itibaren ait oldukları topluluklardır. Bu düşünce, modernist ve inşacı yaklaşımların tersine, kimliklerin sosyal ve siyasal süreçlerle oluşturulmadığını savunur (Ayrıntılı bilgi için bkznz. Smith, A. D. (2002). Ulusların etnik kökeni).

Yıldız'a (2014, s. 45) göre Türk milliyetçiliğinin önemli bir boyutu, milli kimliğin kültürel öğeler üzerinden ifadesi ve muhafaza edilmesi manasına gelen kültürel milliyetçiliktir. Bu bağlamda Türk kültürüne ait tarihsel ve geleneksel unsurlara önem verilmesi ve gelecek nesillere aktarılması kritik noktadır (Bora, 2017, s. 72). Türk milliyetçiliği, dil ve edebiyat alanında yapılan yeniliklerle milli kültürün yeniden canlandırılması ve güçlendirilmesi için çalışmıştır (Yesevi, 2012, s. 84; Altındağ, 2016, s. 60). Bununla birlikte, Türk milliyetçiliği dönem dönem siyasi ve ideolojik tartışmaların merkezinde yer almış; 1960 ve 1970'li yıllarda milliyetçilik, değişik siyasi gruplar tarafından türlü anlamlarıyla yorumlanmış ve temsil edilmiştir (Ahmad, 1993, s. 215). Bu dönemde Türk milliyetçiliği içerisinde radikal ve ılımlı gruplar baş gösterirken bu gruplar arasındaki ideolojik farklılıklar Türk milliyetçiliğinin çeşitliliğini, zenginliğini ve dinamik yapısını yansıtmıştır (Altındağ, 2016, s. 61; Bora, 2017, s. 89). Keza ideolojik ayrışmaların milliyetçi hareketlerin toplumsal ve siyasi alandaki etkilerini yoğunlaştırdığı da kabul edilmelidir. Oluşan fikri genişleme, milliyetçilik söyleminin giderek değişip gelişmesine ve toplumsal kesimlere hitap etmesine olanak sağlamıştır.

Anadoluculuk Kavramı: Oluşumu ve İdeolojik Temelleri

Anadoluculuk veya Anadolu milliyetçiliği Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde ortaya çıkan bir düşünce olup Osmanlı İmparatorluğu zamanında önemsenmeyen/unutulan anavatanın köklerine inerek ulusal uyanışı diriltmeyi benimseyen bu fikir hareketi; Ümmetçilik ve Osmanlıcılığa tepki olarak ortaya çıkmakla birlikte (özellikle) Ziya Gökalp'in Türkçülük fikrine eleştirel yaklaşımı ve bu düşüncelerin bir antitezi olarak geliştiği ifade edilebilir (Atabay, 2017, s. 515).

Anadoluculuk düşüncesi, evvel emir bir kültür hareketidir. Mülkiye öğrencisi olan Hilmi Ziya Ülken, 1918 yılında Henry Lichtenberger'nin Richard Wagner Poète et Penseur adlı eserinden esinlenerek Anadolu'yu Türk kültürünün asıl kaynağı olarak ele almış ve ardından arkadaşı Reşat Kaya ile 1918-1919 yıllarında "Anadolu" isimli el yazması bir dergi çıkarmıştır. Hilmi Ziya Ülken'in bu dergide kaleme aldığı yazılar, Anadoluçuluk fikrinin bir bakıma ilk kıvılcımları olmuştur. Ülken'in "Anadolu'nun Bugünkü Vazifeleri" adlı eseri, mülkiye öğrencilerini çok etkilemiş ve araştırmalar Anadolu tarihine yönelmeye başlamıştır; Anadoluçuluk, Mükremin Halil Yinanç ile kültürel boyuttan çıkmış ve ideolojik bir boyut kazanmıştır (Atabay, 2017, s. 516).

Anadoluculuk; kimlik kavramını, merkeze Anadolu coğrafyasını koyarak izah eden bir ideolojidir (Obuz, 2011, s. 316). Anadoluçuların millet tanımını; aynı coğrafyada yaşayan ve aynı tarihsel geçmişi paylaşan insanlarla sınırlıdır ve Türklerin Anadolu kapılarını açtığı 1071 tarihi, milat olarak kabul edilmiştir. Türklerin Anadolu coğrafyasına yerleşmesiyle birlikte burada yaşayan Türkler, diğer coğrafyalarda yaşayan Türklerden hem tarihi hem de kültürel olarak farklı bir kimliğe bürünmüşlerdir. Bu düşüncedeki millet kavramı, sınır hatları tarih içinde çizilen bir vatan olgusuna dayanır; bu vatan, ortak bir kültürden müteşekkil birliğin üzerinde oturduğu karasal zemindir (Pakiş, 2013).

Anadoluculuğun önde gelen isimlerinden Hilmi Ziya Ülken Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte Türk tarihinde yeni bir dönemin başladığını, Anadolu'yu yurt edinen Türklerin, eski özelliklerinden çok farklı konuma ulaştığını ve gerçek Türk kültürünün Anadolu'ya yerleşen Türkler arasında oluşmaya başladığını savunmuştur (Alver, 2001, s. 136). Anadoluçular, Türklerin Anadolu'da tarihi süreç içerisinde karşılaştıkları yerel halklarla ve yabancı milletlerle kaynaştığını/karıştığını; lâkin bu husus, Türklerin yüce bir kültür geleneğinin bulunması ve nüfus açısından yoğunluğa sahip olma gibi etmenlerin tesiriyle Türk kültürünü bozacak bir netice göstermediğini savlamıştır. Bu durumun Türk kültürünün gelişmesini sağladığını ve bu karşılaşmalar ile şekillenen Türk kültürünün nihayetinde Anadolu'da yeni bir kültür oluşturduğunu ileri sürmüşler ve bu coğrafyada yaşayan Türkleri bu nazarda kendine özgü bir dil, edebiyat ve sanat meydana getirdiğini savunmuşlardır (Atabay, 2017, s. 528-529).

Hacısalıhoğlu (2005, s. 32) Anadoluçuluk düşüncesinin temelinde Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemi ve I. Dünya Savaşı'nda yaşanan yenilgilerin akabinde Osmanlıcılık, Ümmetçilik

ve Türkçülük gibi ideolojilere duyulan tepkilere dikkat çeker. Özellikle Turancılık düşüncesi karşısında olan Anadoluocuların vatan kavramını Anadolu coğrafyası ile sınırladığı açıktır. Anadoluçuluk, milliyetçilik tanımlarındaki vatan, tarih ve millet olgularına sınırlılık getirerek, diğer milliyetçilik anlayışlarına karşı çıkmıştır (Alver, 2004, s. 167). Bu nazarda Anadoluçuluk hareketi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş evresinde her geçen gün gerileyen devleti, içinde bulunduğu durumdan kurtarmaya gayret eden ideolojilere ve akımlara karşı oluşan bir tepkinin sonucudur. Anadoluçulara göre Türkçülük düşüncesinin çerçevesi gerçeklerle bağdaşmaz; hayalci ve ütöpiktir. Buna karşı, Anadolu coğrafyası içerisinde ayakları yere basan, daha gerçekçi, somut ve yerel bir seçenek olarak Anadoluçuluk vardır (Çınar, 2013, s. 11). Bu bağlamda, Anadoluçuluk, Türkçülükten farklı bir yaklaşıma sahiptir. Türkçülük, Türk milletinin varlığını yalnızca Anadolu ile sınırlamayıp, dış Türklerin özgürlüğü için mücadele etmeyi savunur. Anadoluçuluğu benimseyenler ise dış Türklerin özgürlüğü için verilen mücadelenin, Türk kimliğinin Anadolu'da kök salmasına yönelik çabalardan sapma olduğunu düşünür ve Türk kimliğinin daha yerel, Anadolu merkezli bir şekilde korunması gerektiğine inanırlar. Dolayısıyla, Türkçülük daha irredentist (kurtarıcı) bir bakış açısına sahipken, Anadoluçuluk bu yaklaşımı belirli bir coğrafya ile sınırlar. Anadoluçuluk hareketinin önemli kuramcılarında Nurettin Topçu'ya göre Gökalp'in ortaya koyduğu Türkçülük anlayışı, İslamiyet'in birleştirici ruhuyla bağ kuramaması ve batıcılığın maddi unsurlarını incelemesi nedeniyle eksik kalmıştır ve başarılı olamaz. Topçu, Türk'ün İslam'a kendisini verdiğini, İslamiyet'te Türk'e ilahi ruh bağışladığını ifade eder (Şakar, 2006, s. 266-267; Demirel ve Sözen, 2013, s. 122-123). Önemli Anadoluçulardan Remzi Oğuz Arık, milletin ve vatanın doğuşunu, topluluğun belirli bir coğrafyayı vatanlaştırması ve bu coğrafyada yerleşik bir kimlik oluşturması ile açıklar. Arık'a (1983) göre milliyet fikri, vatanın doğuşu ile başlamaktadır. Bu nedenle milliyetçilik, vatan sevgisi ile doğrudan ilişkilidir.

Anadoluçuluk, milli kimliğin kökenlerini Anadolu sınırlarında araması ile bu toprakların tarihi ve kültürel zenginliklerine mutlak vurgu yapmaktadır. Anadoluçulara göre Türk milletinin sahip olduğu özgün kimlik, bu toprağın kadim medeniyetlerinden alınan ilhamla yoğurulmuştur. Dolayısıyla Anadolu'nun eski kadim medeniyetleri (Hititler, Frigler, İyonlar, Lidyalılar ve Urartular) önemli yer tutar; çünkü bu mirası sahiplenmesinden mütevellit Türk kültürü, zengin ve derin bir kimlik sahibidir (Tozlu, 2010; Evrensel, 2022).

Anadoluçuluk düşüncesinin kimi yansımaları (özellikle) Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde uygulanan eğitim ve kültür reformlarında kendini göstermiştir. Haddizatında Anadoluçular, milli kimliğin inşasında eğitimin rolüne büyük ehemmiyet vermişler ve eğitim aracılığıyla Anadolu'nun tarih ve kültürünün yeni nesillere aktarılmasını amaçlamışlardır (Alver, 2001).

Remzi Oğuz Arık'ın Siyasi Düşüncesi ve Temel İlkeleri

Remzi Oğuz Arık'ın Hayatı ve Eğitimi

Remzi Oğuz Arık, 15 Temmuz 1900 tarihinde Adana'nın Kozan ilçesinde doğmuş, eğitiminin ilk aşamalarını İstanbul'da Mercan İdadisi ve İzmit Sultanisi'nde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde felsefe eğitimi almıştır. Eğitimi esnasında Türkçülük düşüncesinin önde gelen şahsiyetlerinden Hamdullah Suphi ve Fuad Köprülü ile tanışmıştır. 1926 yılında devlet bursu ile Fransa'ya gitmiş ve Sorbonne Üniversitesi'nde sanat tarihi, Louvre Arkeoloji Enstitüsü'nde ise arkeoloji eğitimi almıştır (Bakırcıoğlu, 2000, s. 29). Türkiye'ye döndüğünde, İstanbul Arkeoloji Enstitüsü'nde çalışmaya başlamış ve pek çok arkeolojik kazıda yer almıştır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde arkeoloji profesörü ve sonrasında aynı üniversitenin ilahiyat fakültesinde sanat tarihi profesörü olarak görev almış, bu süreçte Ankara Arkeoloji Müzesi müdürlüğü ve Türk Tarih Kurumu üyeliği yapmıştır (Sezer, 1991).

Anadoluçuluk fikrinin Arık'ta gelişmesinde eğitim hayatı boyunca edindiği bilgi ve tecrübeler önemli rol oynamıştır. Fransa'da bulunduğu yıllar, onun batı uygarlığı ve Türk kültürü arasında köprü kurmasında etkilidir. Batı kökenli bilimsel yöntemleri kullanarak çalışmalar yapan Arık, Anadolu'nun tarihi ve kültürel zenginliklerini araştıran ve bu bilgileri Türkiye'de yayımlayan

isimdir. Alacahöyük kazıları gibi önemli projelerde bulunmuş ve çalışmalarıyla Türkiye'nin kültürel mirasına ciddi katkılar sağlamıştır (Sezer, 1991).

Arık'ın hayatı, yalnızca akademik ve bilimsel çalışmalarla sınırlı değildir; aktif bir siyasi hayatı olmuştur. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den Seyhan milletvekili seçilen Arık, 1952'de partisinden istifa ederek Türkiye Köylü Partisi'nin kurucu genel başkanlığını yapmıştır. Bu süreçte kendini düşüncelerini en iyi yansıtan eserler ortaya koyan (Arık, 2018) Arık, köycülük hareketinin (sınıf temelli olmayan) önemli savunucularındandır. Seçim çalışmaları sırasında 3 Nisan 1954'te bir uçak kazasında hayatını kaybeden (Çongur, 2003, s. 799) Arık'ın hayatı ve çalışmaları, milli kimlik ve kültürel mirasın muhafazası konularında Türkiye'nin önemli düşünürlerinden biri olarak anılmasını sağlamıştır.

Remzi Oğuz Arık'ın Siyasi Görüşleri ve İdeolojik Kökenleri

Türk modernleşme sürecinde dil, vatan, coğrafya, kültür ve milli kimlik gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşan Arık'ın siyasi fikirleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde cereyan eden çalkantılar ve Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde yaşanan olayların etkisi ile ilintilidir. Türk milliyetçiliği anlayışını Anadoluçuluk ideolojisi ile birleştirerek milli kimliğin köklerinin Anadolu topraklarında bulunduğunu savunan Arık'ın (1981, s. 41,45) siyasal düşünce ve görüşleri, belli başlıklarda değerlendirilebilir konulardır.

Köycülük ve Halkçılık

Arık'ın düşünce dünyasının temelinde köycülük ve halkçılık anlayışının önemli olduğu düşünülebilir; zira ona göre köylüler ve kırsal kesimde yaşayan halk kitlesi, milli kimliğin ve kültürel mirasın esas taşıyıcılarıdır. Köylülerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve kültürel değerlerinin muhafazasını savunan Arık (1969, 215, s. 217) milli kimliğin korunmasında köycülüğün önemli olduğunu ve köylerin kalkınmasıyla milli birliğin güçlendirilebileceğini iddia eder. Bu bağlamda Köy Enstitüleri gibi projeler, onun köycülük ideolojisinin uygulamadaki karşılığı/örneği sayılabilir. Arık'ın halkçılık anlayışında toplumdaki sınıfsal farklılıklar ortadan kaldırılmalı, sosyal adalet oluşturulmalı ve toplumun bütün kesimlerinde eşitlik sağlanmalıdır. Arık'ın (1955, s. 78-80) halkçılığı sadece ekonomik manada değil, sosyal ve kültürel alanda da uygulanması gerekli bir programı kapsamaktadır. Halkın eğitim seviyesi ile kültürel değerlerinin muhafazası, Arık'ın ortaya koyduğu halkçılık anlayışının temel unsurları olarak görülür.

Devletçilik ve Ekonomik Görüşleri

Arık, siyasi fikirlerinde devletçilik anlayışını önemsemiştir; devlet, ona göre sosyal ve ekonomik yaşamda etkin bir vazife üstlenmelidir. Bu vazife daha çok, toplumsal refah ve ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla devletin düzenleyici ve denetleyici bir otorite olarak rol almasıyla ilgilidir. Devlet özellikle milli sermayenin muhafazası ve geliştirilmesi maksadıyla stratejik sektörlerde aktif olmalıdır (Pakiş, 2013). Bu bağlamda devletçilik, milli ekonominin ve sosyal adaletin güvencesi olarak görülmektedir. Remzi Oğuz Arık, ekonomik kalkınmanın milli bir ekonomi ile gerçekleşebileceğine ve milletin gerçek bağımsızlığının da ekonomik bağımsızlıkla mümkün olabileceğine vurgu yapar. Bu sebeple yerli üretim desteklenmeli ve dışa bağımlılık azaltılmalıdır. Köylü desteklenmeli ve tarımda modern teknikler uygulanmalıdır (Arık, 1955, s. 45-47).

Eğitim ve Kültürel Politikalar

Arık'a (1969, s. 161-196) göre, milli kimliğin muhafazası ve geliştirilmesi eğitimden geçmektedir ve bununda milli eğitim temel bir vazife olarak genç kuşaklara milli bilinç kazandırması ve kültürel değerleri aktarılmasıyla mümkün olabilecektir. Eğitim sisteminin milli tarihe ve kültüre dayalı olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunan Arık, özellikle Türkçenin kullanımıyla ilgili problemlere değinmiştir. Ülke yönetiminde bulunanların eğitim konusunda yeteri kadar duyarlılık göstermediklerini, Türk gençliğinin eğitim konusunda bir noktada sahipsiz kaldığını, gençlerin kendi çabalarıyla bir şeyler yapmaya gayret ettiklerini ve bu durumun olumsuz

sonuçları olduğunu düşünen Arık; gençliğin bundan kurtarılarak programlı bir şekilde eğitim hayatında yönlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu noktada, köy enstitülerini, kırsal kesimde yaşayan gençlerin eğitilmesi ve milli kültürün bu kesimlere aktarılması hususunda önemsemiştir.

Komünizm ve İç Tehdit Algısı

Remzi Oğuz Arık'ta komünizm tehdidine karşı tavır kesindir; ona göre komünizm, Türk milletinin milli değerlerine, birlik ve bütünlüğüne tehdit bir ideolojidir. Komünistlerin Türkiye'de birtakım gizli faaliyetler içerisinde olduğunu düşünen Arık, maskeli komünistler olarak tanımladığı bazı devlet yöneticilerinin, sanatçıların, siyasetçi ve gazetecilerin açıktan, kimilerinin de bu unvanları kullanarak gizliden komünist faaliyetler içerisinde olduklarını ve Türkiye'ye düşmanlık yaptıklarını ifade etmektedir (Arık, 1950, s. 6-11). Arık'ın düşüncesinde maskeli komünistlerin sözde Türk köylüsünü kurtarmak için çeşitli faaliyetler kisvesi ile yaptıkları, milletin bütün temel ve dayanaklarına zarar vermek adınadır. Bunun için komünizme karşı milli değerlere sahip çıkılması gerektiğini savunurken aktif bir uğraş içerisinde olmuştur. Arık (1969, s. 183) komünizm ile mücadelenin polisiye usullerin ötesinde etkin/bitirici yöntemlerle yapılması gerektiğini ifade ederek tepkisini açıkça ortaya koymuştur.

Remzi Oğuz Arık'ta Türk Milliyetçiliği ve Anadoluçuluk İlişkisi

Remzi Oğuz Arık'ın Türk Milliyetçiliği Anlayışı: Vatanseverlik ve Milli Kimlik

Arık'ın milliyetçilik anlayışındaki önemli husus milliyetçiliği bir ideoloji olarak inceleyip değerlendirmesidir. Arık'ta milliyetçilik, milleti ülkü olarak ortaya koyan ve toplulukları bir araya toplayıp, bu durumu sürekli hale getirecek bir ideolojidir; bu açıdan toplulukların birlik olmasını ve devamlılığını sağlayan en önemli unsur, bu ideolojidir. Bu bağlamda, Arık'ın savunduğu Anadoluçuluk, 'teritoryal milliyetçilik' olarak nitelendirilebilir. Teritoryal milliyetçilik, ulusun varlığını belirli bir coğrafi alan ile sınırlandıran bir ideolojidir (Smith, 2013, s. 9-10). Anadoluçuluk da bu düşünce doğrultusunda Türk kimliğini, Anadolu'nun tarihi ve kültürel zenginliklerine dayandırır ve kimliğin sınırlarını Anadolu coğrafyası ile çizer. Arık açısından, eskiden din olgusunun gerçekleştirdiği duygu ve düşünce birliğini bugün gerçekleştirecek olan milliyetçilik ideolojisidir. Dini yok saymamakla birlikte dinin işlevsel olarak etkisini kaybettiğini, insanlar için artık ideolojilerin önemli olduğu bu devirde, milliyetçiliği de Türk milleti için en geçerli ideoloji olduğunu düşünen Arık nazarında "medeniyet dünyamızda bulunan ideolojilerin en güçlüsü milliyetçiliktir" (Arık, 1955, s. 35).

Milliyetçilik tutumu Ziya Gökalp'in düşüncelerinin tesirinde şekillenen ve bu düşünceleri Anadoluçuluk bakış açısıyla yeniden yorumlayan (Sadoğlu, 2017) Arık'ın Türk milliyetçiliği anlayışı şöyle özetlenebilir: Vatanseverlik başattır ve milli kimlik ekseninde milli varlığın devam etmesi için tarihi, kültürel mirasın muhafazası olmazsa olmaz şarttır ve bir milletin kimliğini, tarihsel süreç içerisinde yaşadığı olaylar ve edindiği deneyimler belirler (Bülbül, 2016). Arık millet tanımında, Gökalp'i takip etmiş ve milleti soy, kültür ve kader birliği esaslarına dayandırmıştır (Gökalp, aktaran Bülbül, 2016). Arık'a (1981) göre vatan olgusunda yalnızca fiziki bir coğrafya kastedilmez; bunun ötesinde manevi değerlerin, hatıraların yaşandığı, muhafaza edildiği ve sonraki nesillere aktarıldığı bir mekân/yurt kast olunur. Arık nazarında vatan kavramının gerçek manada kıymeti, üzerinde yaşayan insanların (bu toprak parçasından) maddi çıkar elde etmediği zamanlarda dahi canlarını verebilecek kadar bağlılığı ile mukayeselidir.

Anadolucu fikir adamları içerisinde "milli kimlik" ve "coğrafya" arasındaki bağlantıyı en çok işleyen düşünür olan Arık'ın milliyetçiliğe dair görüşlerinde Türk kimliğiyle Anadolu coğrafyası bütüncül haldedir. Anadolu'nun vatan olmasında bu topraklar üzerinde geçen zamanın ve bu uğurda kaybedilen canların unutulmaması gerektiğini ifade eden Arık (1983, s. 34, 35) için Anadolu gerçek bir vatan: zira "Türk"ün yüz yıllardır hayat sürdüğü, sevinç ve kederini paylaştığı, yoluna kan döktüğü topraklar, Anadolu'dur. Vatan temelinde hiçbir milletin doğuşu bir başkasına benzemez. O halde Türk milliyetçiliğinin tarifi bellidir: "Bir defa vatan Türk vatani, devlet Türk

devleti, millet ise Türk milletidir” (Arık, 1983, s. 62). Arık (1983, s. 15) “milli kimliğin” ana ögesinin “Türk” etnik kökenine dayandığını net olarak belirtir; çünkü Anadolu coğrafyasının her karışını güçlü bir istek ve arzu ile kabullenen ve bu tarihi kaderi yapanlar Türkmenlerdir.

Arık milli kimliğe dair soy temelli bir tanımlama getirirse de diğer etnik unsurları dışlayan, ötekileştiren, bir bakış açısında değildir. Ona göre “bugün, bu coğrafyada yaşayan millete ‘Türk milleti’ dememiz mutlaka bir soy bağına kabul ettiğimiz ifadesidir. Lakin bizim milliyetçiliğe bakışımız, tarihsel bağlamda bu soyun kendisine dâhil olanlarla beraber oluşturduğu kültürü bugünkü varlığının dayanağı görmektedir. Bu bağlamda, milliyetçilik anlayışımız, kendimize mal ettiğimiz ve bizimle beraber olan insanları bize ait gören bir karakter taşımaktadır. İnsanların bir tebaa olarak değil de diğer milletlerde olduğu şekilde yurttaş varlığı elde ettiği bugünün Türkiye’sinde bu ideoloji artık Türkçülük değil, milliyetçiliktir” (Bülbül, 2016; Sadoğlu, 2017).

Arık’ın anlayışında tarih, milletlerin belirginleşmesinde ve kimlik kazanmasında oldukça etkilidir. Milletlerin tarih boyunca yaşadığı hadiseler kimliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Ona göre, vatan sevgisi, millet olma bilinci ve tarih arasında sıkı bağlar ve karşılıklı ilişkiler bulunmaktadır. Arık’ın (1974, s. 16) ifadesiyle “ortak tarihi oluşturan hadiseleri/olayları, felaketleri ve mutlulukları ortak bir potada harmanlayıp bir coğrafyada birleştirerek orayı vatan yapan topluluk; muayyeniyetsizlikten (belirsizlikten) sıyrılır ve millet olur. Bundan sonra nesiller ve kuşaklar millet ve vatan olarak ayrışır, kişilerin hayatı muayyeniyetsizlikten kurtulur. Bu bağlamda, millet düşüncesinin özü, vatan olgusu ile başlar”.

Milliyetçilik fikri Arık’ta (1955) statik ve dinamik olarak iki farklı kaynaktan beslenmiştir. Statik veya sabit/durağan faktörden kasıt, yaşanan coğrafya, yani vatandır; ardından din, dil, tarih ve soy gelir. Statik faktörler, değişmeyen ve millet hüviyetini meydana getiren temel öğelerdir. Devingen/hareketli veya dinamik faktörler ise milliyetçiliğin gerçekleşmesini sağlayan dilek, ülkü ve ekonomik birliktelikten doğan inkılapçılık, devletçilik, ilimcilik, özgürlükçü demokrasiye müstenit parlamentarizm, köycülük ve ahlakçılıktır.

Arık’ın Türk milliyetçiliğine dair fikirlerinde Anadolu ve Anadolu Türk kimliğine verdiği önem göz ardı edilemez ve bu yaklaşım haddizatında Anadolu’nun bağımsız ve güçlü olması ile dünya Türklerinin kurtuluşu arasında koşullu bir anlayışı belirginleştirmiştir (Bülbül, 2016). Bu milliyetçilik hülasa, milletin kendi tarihine ve coğrafyasına evvel emir sahip çıkması ile anlam kazanır. Milli kimlik de tarih ve coğrafyanın derin izleri üzerinde durur ve bu bağlamda vatan sevgisi ile milli kimlik, Türk milliyetçiliğinin tam odağına yerleşir. Arık (1981) Türk milliyetçiliğinin doğuşunun Kuvayı Milliye mücadeleleri ile başladığını iddia edenlerin haklı olduğunu düşünmüştür; çünkü son dönemlerde devletin kurtuluşuna yönelik İslamcılık, Osmanlıcılık ve Türkçülük gibi ideolojiler başarısız olmuştur; zira bunların başarısız olmalarının nedeni, bu ideolojilerin ağırlık merkezinin Anadolu dışında bulunmasıdır (Kara, 2024).

Anadoluculuk Perspektifi: Kültürel Zenginlik ve Bölgesel Kimlik

Tarih boyunca farklı uygarlıkların hüküm sürdüğü Anadolu coğrafyasının barındırdığı zengin kültürel mirası Türk milli kimliğinin vaz geçilmez halinde korumak ve sonraki kuşaklara aktarmak gibi bir misyona tahvil olunan Anadoluculuğun kültürel zenginlikleri ve bölgesel kimliklerin korunmasını önemseydiği ifade edilmelidir (Arık, 1955; Sadoğlu, 2017). Haddizatında Anadolu’nun zenginliği sadece tarihî yapılarda değil, aynı zamanda halkın günlük yaşamında, gelenek ve göreneklerinde ve dilinde mevcuttur ve Arık (1981) indinde Anadoluculuk yalnızca tarihî bir şuur değil, aynı zamanda yaşayan bir kültürel kimliktir.

Anadoluculukta gösterilen hassasiyet, yerel değerlerin ve geleneklerin milli kimlikle bütünleştirilmesi bağlamındadır. Anadolu’nun her bir köşesindeki değişik kültürel öğeler bir araya getirilerek güçlü bir milli kimlik meydana getirilebilir ve bu durum Türkiye’nin kültürel yelpazesini zenginleştirirken aynı zamanda bölgesel kimliklerin de muhafaza edilmesini sağlar (Bülbül, 2016; Kara, 2024). Anadoluculuk perspektifinin yapısal temeli olan bölgesel kimliklerin korunması ve

geliştirilmesi şayet yok sayılırsa bu durum Arık'a (1981) göre milli kimliğin zayıflamasına yol açan bir sonuç doğurur.

Lisan'ı kültürel zenginliğin önemli bir unsuru sayan Arık'a (1942) göre yüzlerce yıl, milyonlarca insanın, onlarca kuşağın nakış nakış işleyip ilerlettiği değerler hazinesi olan dil şayet yok sayılırsa o coğrafyanın vatan olması müşkül hale dönüşecektir. Devamla Türklerin Orta Asya bozkırlarından gelerek Anadolu'da yeni bir uygarlık kurma sürecinde yaşadıkları pek çok tecrübe, Türk diline de etki ederken tarih ile dil, paralel bir şekilde ilerlemiştir. Seyri zaman ile pek çok değişik medeniyetin dili ile temas eden Türk dili bunlardan etkilenmiş; fakat millilik özelliğini korumuştur.

Türk modernleşmesinde ve milli kimliğin inşasında tesirli bir düşünce tarzı olan Anadoluçuluk, aynı zamanda önemli bir köycülük hareketidir. Arık'a (1981) göre köylüler ve kırsal kesim, milli kimliğin ve kültürel mirasın taşıyıcılarıdır ve bu nedenle köylüler desteklenmeli, yaşam koşulları iyileştirilmeli ve kültürel zenginlikleri korunmalıdır ve köylerin kalkınması milli birliğin ve bütünlüğün sağlanmasında stratejik bir öneme sahiptir.

Milli kimliğin sağlam bir temel üzerine inşa edilmesi için, Anadolu coğrafyasının güçlü tarihsel kökeni ve kültürel çeşitliliğinin hayati öneme sahip olduğunu düşünen Arık'a göre Anadolu'nun her bir yöresinde var olan kültürel miras, Türk milletinin ortak paydası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Anadoluçuluk, yalnızca geçmişin mirasını korumakla kalmaz, aynı zamanda bu mirası geleceğe taşımayı ve yeni kuşaklara aktarmayı da amaç edinir (Yıldırım, 2018, s. 123).

Arık'ın Düşüncesinde Türk Milliyetçiliği ve Anadoluçuluğun Kesişim Noktaları ve Katkıları

Anadolu coğrafyası şüphesiz Türk tarihinin derin izlerini barındırır ve bu nedenle Anadoluçuluk, Türk milliyetçiliği için vazgeçilmezdir; keza bu düşüncede Türk kimliğinin yapısal temellerini Anadolu'nun tarihi, kültürel ve sosyal yapısının oluşturduğu temel savdır. Dolayısıyla Türk milliyetçiliği ile Anadolu'nun tarihsel ve kültürel zenginlikleri arasında derin bağ kurulur. Türk milliyetçiliğinin sahip olduğu tarihsel derinlik Anadoluçuluğa içkindir. Bu nazarda Arık (1950, s. 45) Anadolu'nun tarihsel geçmişinin ve zengin kültürel mirasının Türk milliyetçiliğine yön verdiğini savunarak bu iki düşünceyi birleştirmiştir. Bu iki kavramın kesişim noktalarında kültürel miras ilişkilendirilerek Türk Kültür ve geleneklerinin zenginlikleri geniş bir yelpazede ortaya konmak istenmiştir. Bu miras aynı zamanda Türk milliyetçiliğinin temel kaynaklarıdır. Arık (1955, s. 78), Anadolu'nun zengin kültürel hazinesinin Türk milliyetçiliğinin ruhunu beslediğine şüphe duymaksızın, bu miras yalnızca korunması gereken bir değer olarak değil, milli kimliğe yaptığı katkı açısından da vurgular. Haddizatında canlı Anadolu kültürü de milliyetçilik ideolojisi için vazgeçilmez bir hazinedir.

Anadoluçuluk fikrinin Türk milliyetçiliği için sosyal ve iktisadi bir model sunduğunu ifade eden Arık, Anadolu'nun bereketli kaynakları ve tarımsal potansiyelinin ulusal kalkınma için iyi bir model olabileceğini iddia etmiştir. Ona göre Anadolu'nun zengin ekonomik potansiyeli Türk milliyetçiliğinin ekonomik ve toplumsal politikalarına yön vermektedir. Anadolu'nun yerel ekonomik inkişafı milliyetçiliğin iktisadi temellerini güçlendirir ve bu ekonomik katkı, milliyetçiliğin kalkınma vizyonunu destekler (Arık, 1981). Bu yaklaşımda murat, ekonomik kalkınma ile milli kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Yerel ekonomi güçlendiğinde sırf ekonomik kalkınma değil, aynı zamanda mili dayanışma da böylece pekişecektir.

Arık (1955, s. 120-140), Türk milliyetçiliği ve Anadoluçuluğun kesişim noktasında sanat ile edebiyata da önemli bir yer vermiştir. Anadolu folkloru, edebi yapıtları ve sanat anlayışı, Türk milliyetçiliğinin estetik ve kültürel zenginliğini meydana getirir. Milliyetçilik ve Anadoluçuluk arasındaki bağ, sanat ve edebiyat yoluyla güçlendirilmelidir ki Anadolu'nun zengin sanat ve edebiyat dünyası, milli kimliğin inşasında böylece önemli rol oynar. Arık açısından sanat ve edebiyat, toplumun ruhunu yansıtan bir öğedir ve milliyetçiliğin kültürel ifadesini zenginleştirmektedir; zira kültürel üretim, edebi ve estetik değerlerin milli bilince etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Edebiyat, folkloru ve sanatı önemseyen Arık eğitime de önem

vermektedir; çünkü milli bilinç ve Anadolu'nun zengin kültürel değerleri, eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılabilir.

Arık'ın fikir dünyasında önemli bir yer tutan siyaset, Anadoluçuluk ile Türk milliyetçiliğinin kesişim noktasında bulunan bir diğer önemli olgudur. Zengin tarihsel ve kültürel birikimi yine milli siyaset adına ciddi bir referans noktası olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşım, milli kimliğin siyasal alanda temsili adına önemlidir. Siyasetin toplumun kültürel değer yargılarıyla uyumlu olması gerektiğini savunan Arık'a (1955, s. 175) göre Anadolu'nun siyasi geçmişi, milliyetçiliğin politik değerlerini destekler niteliktedir. Arık böylece Anadolu'nun sosyal ve kültürel değerlerini merkeze alan, Türk milliyetçiliğine özgü bir siyaset tarzı umut etmiştir. Bu bağlamda yerel yönetimler güçlü kılınmalı ve merkezi otorite halkla daha uyumlu bir bağ kurmalıdır (Arık, 1983).

Toplumsal dayanışma Arık'ın önemseydiği bir diğer konu olmuştur. Bu husus Türk milliyetçiliği ve Anadoluçuluğun kesişim noktalarından bir diğeridir. Anadolu'nun toplumsal yapısı, gelenek ve görenekleri, milli birlik ve beraberlik için önemli bir zemin ve çarpıcı bir örnek teşkil eder (Sadoğlu, 2017; Kara, 2024). Arık Anadolu'nun zengin kültürel ve tarihsel birikimini Türk toplumunun dayanışma ruhunu besleyen temel unsurların başında görür ve bunun toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir faktör olduğuna inanır. Yüzlerce yılda oluşmuş sağlam sosyal doku, milli birlik ve beraberliğin, toplumsal değerlerin muhafazası ve yaşatılması ile milli kimliğin güçlenmesini sağlar; bu sayede milliyetçiliğin sosyal dayanışma anlayışı pekiştirilir (Cansız, 2020).

Sonuç

Anadoluculuk ve Türk milliyetçiliği arasındaki ilişki, Remzi Oğuz Arık'ın bakış açısına göre değerlendirildiğinde bu iki ideolojinin nasıl iç içe geçtiği ve birbirini nasıl etkilediği nazarı dikkate alınır. Arık, Anadoluçuluk düşüncesinin Türk milliyetçiliği ile olan bağını derinlemesine incelemeye çalışmış bir Türk münevveri olarak, Anadolu'nun tarihsel ve kültürel mirasının Türk kimliğinin inşasındaki kritik rolünü vurgulamıştır. Onun nazarında bu miras, anlaşılır ki Türk kimliğine yalnızca tarihsel bir temel değildir; aynı zamanda milli kimliğin korunması ve geliştirilmesi yönünde önemli bir dayanak noktasıdır.

Remzi Oğuz Arık'ın düşünceleri Anadoluçuluk ideolojisinin Türk milliyetçiliği ile olan bağını derinleştirirken aynı zamanda bu iki ideolojinin farklılaştığı noktaları da açık eder. Arık, öncelikle Türk milliyetçiliğinin temel unsurlarının Anadolu'nun kültürel ve tarihsel mirasında vazgeçilmez bir yer tuttuğunu savunur. Anadoluçuluk, Anadolu topraklarını Türk kimliği için bir kök ve başlangıç noktası olarak ileri sürerken, milliyetçilik daha geniş bir coğrafi alana yayılan tarihi ve kültürel bağları da dikkate almıştır; fakat bazı noktalar eleştiriden muaf. Bu fikriyat Türk hinterlandı ile sınırları aşan derin tarihi, kültürel ve coğrafi bağların hangi düzlemde ele alınacağını işaret etmez. Yine Türkiye sınırları içinde bulunan farklı etnik topluluk ya da toplumların işbu fikri benimseme ve sahiplenme motivasyonu soru işaretleri ile doludur. Yine de Anadoluçuluk, yalnızca yerel bazlı kültürel hareket olma iddiası gözetmez; Türk milletinin genel tarihsel ve kültürel dokusunu anlamada farklı bir perspektif sağlar.

Arık (1955, s. 135) açısından Anadoluçuluk, Türk kimliğinin inşasında bir tür toplumsal hafıza işlevi görmektedir. Bu hafıza, Türk milletinin ortak tarih ve kültür zemininde birleşmesini sağlar. Söz konusu fikir, sadece geçmişin bir yansıması değildir; aynı zamanda geleceğe yönelik bir vizyon da sunma iddiasındadır. Türk milletinin modernleşme sürecinde karşılaştığı zorlukları aşmak için yerli ve milli bir duruşun önemini vurgulayan Arık, Anadoluçuluğu, bu sürecin temel bir bileşeni olarak konumlandırır. Böylece Anadoluçuluk ve Türk milliyetçiliği, Türk milletinin tarihsel ve kültürel zenginliklerini geleceğe taşıma misyonunu birlikte üstlenir.

Arık'ın eserleri ve düşünceleri, Anadoluçuluğun Türk milliyetçiliği ile nasıl bir arada var olabileceğini ve bu iki ideolojinin Türkiye'nin ulusal kimlik inşasında nasıl bir rol oynadığını beyan etme uğraşdır. Bu iki ideolojinin tarihsel ve kültürel bağlarını incelemek, modern Türkiye'nin milli kimlik tartışmalarına şüphesiz ışık tutar. Anadoluçuluk akımı baskın bir ideoloji halinde

görülmese de Türk milliyetçiliğinin ilgi sahasında yine Türkiye'nin geleceğine yönelik vizyon tanımlarda ideolojik önem arz eder. Günümüz Türkiye'sinin şartları ve coğrafi sosyal-siyasal ilişkilerin bu bağlamda analizi ve mevcut sosyal-kültürel yapı dikkate alınarak, Anadoluçuluk düşüncesinin etkilerini daha detaylı incelemek, bu konudaki analiz kabiliyetinin gelişimine şüphesiz katkı verecektir.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin oluşumu*, (Çev: K. Yükseler), Sarmal Yayınevi.
- Akçura, Y. (2019). *Üç Tarz-ı Siyaset*, (Ed. F. Uçar), Salon Yayınları.
- Akçura, Y. (1918). *Üç Medeniyet*, Matbaa-i Amire.
- Altındağ, N. (2016). "Türk milliyetçiliğinin siyasallaşması ve Batı/Batılılaşma algısı", *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 43-64.
- Alver, K. (2001). "Türk kültürü ve Anadoluçuluk". *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 133-138.
- Anderson, B. (2006). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması üzerine*, (Çev: İ. Savaşır), Metis Yayınları.
- Arık, R. O. (1942). Edibin işe karışması. *Millet İlim Fikir Sanat Mecmuası*. 1, 19-21.
- Arık, R. O. (1950). Türkiye'de komünizm. *Bizim Türkiye Dergisi*, 9, 6-7.
- Arık, R. O. (1955). *İdeal ve ideoloji*. Burhan Kitabevi.
- Arık, R. O. (1969). "Köylerimiz ve köycülüklerimiz", *İdeal ve ideoloji*, Milli Eğitim Basımevi.
- Arık, R. O. (1974). *Meseleler*. Hareket Yayınları.
- Arık, R. O. (1981). *Türk inkılabı ve milliyetçiliğimiz*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arık, R. O. (1983). *Coğrafyadan vatana* (2. bs.). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arık, R. O. (2018). *Siyasi yazılar, konuşmalar ve Türkiye Köylü Partisi*, (Haz. E. Erverdi, M. İ. Kaya). Dergah Yayınları.
- Atabay, M. (2017). *Anadoluçuluk*. T. Bora ve M. Gültekinil (Eds.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Cilt 4 Milliyetçilik İçinde* (515-532), İletişim Yayınları.
- Bakırcıoğlu, Z. (2000). *Remzi Oğuz Arık'ın fikir dünyası*. Dergâh Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Türk sağının üç hali: Milliyetçilik, muhafazakarlık, islamcılık*. İletişim Yayınları.
- Bülbül, Ö. (2016). Remzi Oğuz Arık ve anadolucu milliyetçilik. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 73-94. https://doi.org/10.1501/sbeder_0000000125
- Cansız, S. (2020). Remzi Oğuz Arık'ın fikir ve hayat coğrafyası. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*, 5, 91-115.
- Çınar, M. (2013). *Anadoluçuluk: Tarihsel ve ideolojik temeller*, İletişim Yayınları.
- Çongur, H. R. (2003). Önder ve örnek milliyetçi Remzi Oğuz Arık. *Karınca*, 799, 42-45.
- Demirel, Y., & Sözen, E. (2013). Nurettin Topçu'nun düşünce dünyasında felsefe ve milliyetçilik. *Felsefi Düşünce ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 122-123.
- Evrensel, Ö. (Çev.). (2022). Türklerde milli kimlik arayışı. *Anadolu Mecmuası*, 1(2), 81-92. <https://doi.org/10.23456/anadolu.2022.02.08>.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin yorumlanması*, (Çev: H. Gür), Dost Kitabevi.
- Gellner, E. (2008). *Milletler ve milliyetçilik*, (Çev: B. Tırnakçı), İnsan Yayınları.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün esasları*, Parga Yayınevi.
- Hacısalihoğlu, F. (2005). *Türk tarihçiliğinde Anadoluçuluk düşüncesi*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Heyd, U. (1950). *Foundations of Turkish nationalism: The life and teachings of Ziya Gökalp*, Luzac & Company.
- Kara, M. (2024). Vefatının 70. yılında Remzi Oğuz Arık (1899-1954). *Üsküdar Üniversitesi Tasavvuf Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1, 85-97. <https://doi.org/10.32739/ustad.2024.5.63>
- Kaya, A. (2003). Remzi Oğuz Arık'ın siyasal düşünceleri. *Türk Düşünce Tarihi*, 15(3), 40-55.

- Obuz, Ö. (2011). Anadoluçuluk akımının doğuşu, *Türk Yurdu*, 31(292), 316-325.
- Özkırmırlı, U. (2005). *Contemporary debates on nationalism: A critical engagement*, Palgrave Macmillan.
- Pakiş, A. (2013). *Kimlik ve siyaset bağlamında Anadoluçuluk hareketi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Parla, T. (1989). *Ziya Gökalp, kemalizm ve Türkiye'de korporatizm*, İletişim Yayınları.
- Sadoğlu, H. (2017). Türk milliyetçiliğinde anadolu tahayyülü: Remzi Oğuz Arık. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 76-83. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8539.2017.3.3.08>.
- Sezer, H. E. (1991). *Remzi Oğuz Arık*. TDV İslâm Ansiklopedisi, 3, 357-358.
- Smith, A. D. (2002). *Ulusların etnik kökeni*, (Çev: B. Aksoy), Dost Kitabevi.
- Smith, A. D. (2013). *Milliyetçilik*, (Çev: Ü. H. Yolsal), Atıf Yayınları.
- Şakar, C. (2006). Topçu'da Türk-İslâm harikası olarak millet ve milliyetçilik. *Hece Dergisi*, Nurettin Topçu Özel Sayısı, 109, 266-267.
- Tozlu, S. (2010). Anadolu Türk tarihi ve Anadoluçuluk. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9). <https://doi.org/10.37009/ataunikkefd.2010>
- Uzer, U. (2016). *An intellectual history of Turkish nationalism: Between Turkish ethnicity and Islamic identity*, Utah University Press.
- Ülken, H. Z. (1976). *Millet ve tarih şuuru*, Pulhan Basımevi.
- Yıldırım, A. (2018). *Anadolu'nun kültürel mirası ve Türk kimliği: Bir inceleme*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yesevi, C. G. (2012). Türk milliyetçiliğinin evrimi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 75-85.
- Yıldız, A. (2014). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919-1938)*, İletişim Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*, (Çev: Y. Alogan), İletişim Yayınları.

Extended Abstract

Anatolianism emerged in the early 20th century as an intellectual movement that critiqued and reinterpreted Turkish nationalism, particularly Turkism. The movement underscores the historical and cultural richness of Anatolia as a foundational element of Turkish national identity. Distinct from Ottomanist, Islamist, and Turkist ideologies, Anatolianism offers a locally rooted perspective, emphasizing the unique cultural synthesis of Anatolia's historical legacy. This study revisits the relationship between Anatolianism and Turkish nationalism through the lens of Remzi Oğuz Arık, a leading proponent of Anatolianism. Gaining traction during the collapse of the Ottoman Empire and the ensuing search for a coherent national identity, Anatolianism's critique of dominant ideologies played a pivotal role in shaping modern Turkey's intellectual and socio-political development.

Objectives and Methodology

This study examines the ideological interplay between Anatolianism and Turkish nationalism, focusing on how Arık's ideas influenced these two ideological frameworks. By emphasizing Anatolia's cultural and historical wealth, the research explores how Arık's vision of national identity critiques broader nationalist paradigms such as Turkism. Employing a qualitative methodology, the study utilizes content analysis of Arık's works and discourses, including seminal texts such as "Coğrafya ve Milliyetçilik" and "Anadolu Medeniyetleri." These primary sources, supplemented by secondary literature on Turkish nationalism and Anatolianism, provide a comprehensive understanding of Arık's intellectual contributions. The integration of these sources situates Arık's ideas within the broader historical and political currents of his time.

Findings and Discussion

The analysis reveals that Anatolianism, as conceptualized by Arık, diverges significantly from Turkism by grounding Turkish identity in the specific historical and cultural context of Anatolia. Arık argued that Anatolia's rich heritage—encompassing ancient civilizations, local traditions, and the influence of Islam—constitutes the core of Turkish national identity. This perspective underscores the importance of territorial and cultural continuity in the construction of nationhood. Anatolianism's territorial specificity contrasts with Turkism's broader geographic and cultural aspirations, which sought to unify all Turkic peoples under a shared identity.

Arık's critique of cosmopolitan and pan-Turkic tendencies in Turkish nationalism underscores his preference for a localized and pragmatic approach to nation-building. His advocacy for rural development and the preservation of folk traditions highlights his commitment to integrating local culture into the broader framework of national identity.

Additionally, Anatolianism's emphasis on cultural authenticity and territorial specificity complements the overarching objectives of Turkish nationalism while challenging its pan-Turkic ambitions. These findings provide a nuanced understanding of the cultural and historical foundations of Turkish nationalism, offering fresh perspectives on the ideological forces shaping Turkey's socio-political evolution and its future trajectories.

Conclusion

This study underscores the significance of Anatolianism in shaping the ideological landscape of modern Turkey. By reassessing the relationship between Anatolianism and Turkish nationalism through Remzi Oğuz Arık's perspective, it highlights the enduring relevance of local heritage in the construction of national identity. Furthermore, the research advocates for a renewed scholarly focus on Anatolianism as a framework for understanding the interplay between local and national identities in the 21st century. The cultural and territorial emphasis of Anatolianism remains crucial for comprehending Turkey's ongoing identity debates and their broader implications for socio-political cohesion.